

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Arş. Gör. Hasan Ali DİKEN
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Türk Halkbilimi Bölümü
h.ali.diken@hotmail.com ORCID

KÜLTÜREL VE EKONOMİK BİR İMGE
OLARAK “HARAKÂNÎ” ÜZERİNE
BAZI TESPİTLER

SOME DETECTIONS ON “HARAKÂNÎ”
AS A CULTURAL AND
ECONOMICAL IMAGE

Geliş / Submitted / Отправлено: 15.02.2021
Kabul / Accepted / Принимать: 19.03.2021
Yayın / Published / Опубликованный: 25.03.2021

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Article Information

Research Article

Информация о Статье

Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Diken, H. A. (2021). Kültürel ve Ekonomik Bir İmge Olarak “Harakânî” Üzerine Bazı Tespitler. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (26), 395-409.

Diken, H. A. (2021). Some Detections on “Harakânî” As A Cultural and Economical Image. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (26), 395-409.

 10.29228/kesit.49419

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır.

This article was checked by Intihal.net.

Эта статья была проверена Intihal.net

intihal.net

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

KÜLTÜREL VE EKONOMİK BİR İMGE OLARAK "HARAKÂNÎ" ÜZERİNE
BAZI TESPİTLER

SOME DETECTIONS ON "HARAKÂNÎ" AS A CULTURAL AND
ECONOMICAL IMAGE

Arş. Gör. Hasan Ali DİKEN

Öz: Ebü'l Hasan Harakânî, Türk toplumunun çeşitli kültür ve medeniyet dünyalarını birleştiren bir şahsiyet olarak dikkat çekmektedir. Zira Harakânî, tarihsel süreç itibariyle; Orta Asya veya Türkistan sahasında yaratılan ve yaşatılan kültür mirasını Kafkasya ve Anadolu havzalarına taşımakla birlikte, yeni bir kültür oluşturma sürecinin temellerinin atılmasında önemli bir role sahip olmuştur. Kimi rivayetlere göre, Harakânî, kendisinden sonra yaşamış iki tasavvuf erbabı olan Ahmet Yesevî'nin ve Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin "gönül hocalığı"nı yapmıştır. Bu bakımdan, Kars ölçeğinde adı sıkça dillendirilen ve "Kars'ın Manevî Mimarı" olarak da adlandırılan Harakânî'nin ulusal ve uluslararası çevrelerde tanıtılması, Türk kültürü açısından oldukça mühim bir yer işgal etmektedir. Bahse konu durumun bir devamı olarak, bu makale kapsamında; Harakânî etrafındaki kültürel birikimin ekonomik boyutu ele alınıp, Harakânî'nin kentsel bir imge olarak değerlendirilmesine dair birtakım tespitlerde bulunulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel ve Ekonomik İmgeler, Harakânî, Kars, Türk Kültürü, Kültür Ekonomisi.

Abstract: Abu'l Hasan Harakânî stands out as a person who unites the various worlds of culture and civilization of Turkish society. Because Harakânî has played an important role in laying the heritage of the process of creating a new culture who carried the cultural accumulation created and maintained in the areas of Central Asia or Turkestan in the historical process to the basins of the Caucasus and Anatolia. According to some rumors, Harakânî had been "soul mentor" of Ahmad Yasawî and Mawlânâ Jalâluddîn Rûmî. In these terms, promoting Harakânî whose name has been frequently pronounced in Kars who is named as "Spiritual Architect of Kars" in national and international environments engages a very significant place in terms of Turkish culture. In this article, economic dimension of the cultural accumulation around Harakânî will be considered and a number of definitions will be made regarding the evaluation of Harakânî as a cultural image.

Key Words: Cultural and Economical Images, Harakânî, Kars, Turkish Culture, Cultural Economy.

1. Giriş

21. yüzyılın başlarından itibaren, kültürün ekonomik boyutu sıkça tartışılmaktadır. Bu doğrultuda, birçok bilimsel disiplin ekseninde; kültürün ekonomik cephesine dönük olarak birtakım vurgular yapılmaktadır. Nitekim söz konusu süreç dâhilinde, kültüre “ekonomik bir alan”; ekonomiye de “kültürel bir alan” gözüyle bakılmaya başlanmıştır. Ancak son birkaç yıl öncesine kadarki halkbilimi araştırmalarında, ekonomiyle ilgili olarak herhangi bir değerlendirme şahit olunmadığını dile getirmekte fayda vardır. Bilhassa saha araştırmalarında; belli bir yöreye ait örf, âdet, anane, teamül, gelenek, görenek ve moda gibi sosyal normlar aktarılırken, ilgili yöreye dair ekonomik yaşam sürekli bir biçimde ötelenmiştir. Yine son birkaç sene öncesine kadar vücuda getirilen halkbilimi araştırmalarının büyük bir bölümünde, derlenen halkbilimsel ürünlerin ekonomik yönleri göz önünde bulundurulmamıştır. Dolayısıyla kültürün ekonomiyle bağlantısı ve ilişkisi üzerinde yeteri kadar durulmamıştır (Özdemir, 2012a: 9). Ancak son dönemler açısından bakıldığında, kültür ve ekonomi arasındaki yakınlaşmanın ileri safhalara taşındığının altını çizmekte yarar vardır.

Nebi Özdemir’e (2012a: 105) göre; kültür ve ekonomi arasında gelişen bu yakınlaşmada “turizm”, “kültür turizmi”, “tanıtım”, “haberleşme”, “ulaşım” ve “bilişim” alanlarındaki gelişmelerin önemli katkıları bulunmaktadır. Bahse konu bağlamda, kültürel imgelerin ekonomik değerleri de son birkaç yıl içinde sorgulanmaya başlamıştır. Bu durumun akabinde, kültür ve ekonomi ilişkisi, başlıca yörelere veya bölgelere özgü birtakım imgelerin “değer”lendirilmelerini mümkün kılmıştır. Malum imgeler arasında, kentlere özgü kimi unsurlar da yer almaktadır. Söz konusu çerçevede, ilgili unsurların “kültürel imge araştırmaları” dâhilinde ele alınmaları gerekmektedir. Bu noktada, asıl üzerinde durulması gereken konular; yeni imgelerin yöresel ölçeklerde belirlenmeleri, tasarlanmaları; dahası yaratılmaları, tanıtılmaları ve gösterilmeleridir (Özdemir, 2012a: 115). Mevzubahis doğrultuda, yeniden üretilerek; yörelere has kimi kültürel faktörlerin ön plana çıkarılmalarında etkili birer rol üstlenen imgelere dikkat çekilmesi lazımdır.

Kent imgeleri, kentlerin ulusal ve uluslararası düzeylerde tanınması açısından oldukça önemlidir. Zira bir kentin sahip olduğu tarihî ve kültürel birikimler, öncelikle, söz konusu kente yüklenen belirli imgelerde vücut bulmaktadır. Bu nedenle, kent imgeleri, kentlerin tanıtımları bakımından büyük birer öneme sahiptirler. Nitekim belli başlı kentsel özellikler, yöresel bağlamdaki birtakım imgeler vasıtasıyla dış dünyaya yansıtılabilmektedir. Dolayısıyla kentsel imgeler, kentlere birer “kimlik” kazandırma vasfını üstlenebilmektedir. Mevzubahis durum, imgelerin “toplumsal kimlik oluşumu”ndaki (Oğuz, 2007: 6) yerlerinin ortaya konulması kapsamında oldukça mühim bir konuma işaret etmektedir. İlgili hususu takiben, kent tabanlı imge araştırmalarına ağırlık vermek gerekmektedir. Bu durumun bir devamı olarak, yöresel veya yerel unsurların ulusal ve küresel çaplardaki tanıtımları; kültürel imgelerin yaratılmalarıyla ve yaşatılmalarıyla doğru orantılıdır.

Kent imgeleri, bir kentin; yiyecek-içecek, giyim-kuşam, alış-veriş ve benzeri ürünleri dâhil olmak üzere; pek çok unsurunun yanı sıra, o kentin; geçmişte yaşamış olan hatırı sayılır şahsiyetlerini de kapsamaktadır. Örneğin; “Nasrettin Hoca” olmadan bir Akşehir’i, “Mevlânâ” olmadan bir Konya’yı, “Yahya Kemal” olmadan da bir İstanbul’u hayal edebilmek çoğu zaman

mümkün değildir. Hatta uluslararası çevrelere gitmek gerekirse, “Franz Kafka” olmadan bir Prag’ı ve “Victor Hugo” olmadan da bir Paris’i düşünebilmek, genellikle imkân dâhilinde bile değildir (Özdemir, 2009: 82). Söz konusu durumların akabinde, bazı kentlerin; belli şahsiyetlerle özdeşleştirilerek anılmaları, kültürel imge araştırmalarına temel oluşturan kaynakların belirlenmeleri noktasında dikkat çekicidir. Dolayısıyla kentler, onları birbirlerinden ayırt eden bazı nitelikleri doğrultusunda; değişik biçimlerde tanımlanmışlardır (Selvi Ünlü, 2017: 76). Malum ekseninde, kültürel imgeler, kentlerin birer kimlik kazanarak tanımlanmalarında etkin roller oynayabilmektedirler.

N. Özdemir’in (2012a: 208) de ifade ettiği üzere, her kentin; farklı bir geçmişe, farklı bir mirasa, farklı bir belleğe ve doğal olarak da farklı bir kimliğe sahip olduğunu belirtmekte fayda vardır. Bu kimliği oluşturan zeminin ise söz konusu kentlere ait özgünlükler ve farklılıklar yoluyla inşa edilebileceğinin dile getirilmesi gerekmektedir. Malum ifadelerden yola çıkılarak, kentlere dair başlıca kültürel imgelerin “kent kimliği” bağlamında ele alınmaları elzemdir. Bununla birlikte, kent imgelerini; belirgin bir yöresel imajın oluşması aşamasında en önde gelen unsurlar arasında değerlendirmek mümkündür. Bahse konu imgeler içerisinde, kentlerin tarihî arka planlarında mühim roller üstlenen kimi şahsiyetlerin mevcut olduklarını vurgulamakta yarar vardır. Zira bu tür şahsiyetler, kentlerin sosyokültürel ve sosyoekonomik ortamlarında devamlı olarak isimleri geçen ve ilgili kentlerle özdeşleştirilen birer dayanağa sahiptirler.

Kentsel imgelerin, tarihî şahsiyetler çerçevesinde oluşturulmaları; üzerinde önemle durulması gereken bir husustur. Nitekim milletlerin tarihlerinde, isimlerini duyurmuş olan bazı mühim insanlar bulunmaktadır. Bu insanlar, daha ziyade; toplumsal yaşamı derinden etkileyen değişim ve dönüşüm süreçlerinde önemli roller üstlenen kişiler arasında yer almışlardır. Dolayısıyla pek çok milletin tarih sahnesindeki yeri incelendiği zaman; belirli dönemlerin önemi büyüktür. Bilindiği üzere, Türk milleti de uzun bir tarihî altyapıya sahiptir. Bu altyapı kapsamında ise Türk milleti, yaşam çizgisinin belli çağlarında ortaya çıkan kimi önemli şahsiyetleri yetiştirmiştir. Bu şahsiyetler, özellikle zor zamanlarda, Türk milletinin bağrından kopmak suretiyle; birçok önemli olayın ve durumun mimarları olarak ön plana çıkmışlardır. Söz konusu şahsiyetler içerisinde, Türklerin Anadolu’ya yerleşmeleri safhasında boy gösteren bir Türkmen Alpereni olarak; Ebü’l-Hasan Alî bin Ahmed (Ca’fer) el-Harakânî’yi¹ göstermek mümkündür.

Bu çalışmada, Ebü’l Hasan Harakânî; tarihî ve menkıbevî şahsiyeti ile türbesinin bugünkü durumu hususlarından hareketle, kültürel ve ekonomik imge üretimi doğrultusundaki bazı saptamalar ışığında ele alınacaktır. Dolayısıyla Harakânî’nin Kars ölçeğindeki imge araştırmalarına sağladığı başlıca katkılara dair birtakım tespitlerde bulunulacaktır. Böylelikle, Harakânî’nin Kars ile özdeşleştirilen kimi yönleri vurgulanmaya çalışılacaktır. Ayrıca Harakânî imgesinin yeniden üretilmesi noktasındaki belli başlı öneriler de sunulacaktır. Bu şekilde, kültür bilimi kapsamında gelişmekte olan “imge araştırmaları”nın (Özdemir, 2012a: 109) çok yönlü etkileri de Harakânî özelinde ifade edilmeye çalışılacaktır. İlgili hususa binaen, Harakânî’nin Kars’taki kültürel ve ekonomik hayatı yönlendiren bir imge olma niteliği vurgulanacaktır.

¹ Bu zatın asıl adının; “Ali bin Cafer”, künyesinin “Ebü’l-Hasen”, nisbesinin ise “el-Harakânî” olduğu yönündeki belli başlı tespitler için bakınız. (Çelik, 2014: 76).

2. Ebü'l Hasan Harakânî'nin Tarihî ve Menkıbevî Şahsiyeti

Ebü'l-Hasan Alî bin Ahmed (Ca'fer) el-Harakânî, tarihî zemin açısından bakıldığında; bir Türkmen Alpereni olarak, tahminen 963-1033 yılları arasında yaşamıştır. Harakânî, yaşadığı dönem dâhilinde bir "kültür merkezi" olarak zikredilen ve Selçuklu İmparatorluğu'na bağlı bulunan Horasan eyaletinin batısındaki Bistâm (Bestam) şehrinin Harakân köyünde dünyaya gelmiştir (Can, 2014: 35). 11. yüzyıldaki Selçuklu akınları neticesinde Anadolu'ya yönelen Türk komutanlardan biri olarak Harakânî, Kars'taki Yahni (Yağni) dağının eteğinde Bizans ordusuyla yapılan bir muharebede yaralanmak suretiyle; savaşıarak geldiği Kars Kalesi önlerinde şehit düşmüştür. Harakânî'nin, Türk-İslam tarihindeki parlak dönemlerden biri içerisinde yaşadığını önemle dile getirmek lazımdır. Nitekim ilgili yıllar, Oğuz Türklerinin; çoğunluk itibarıyla İslamlaşarak ilmî ve idarî faaliyetlerde üstün oldukları bir devreye rastlamıştır.

Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında önemli görevleri ifa eden ve "Evliya Alperenler" (Üzüm, 2013: 97) arasında yer alan Ebü'l Hasan Harakânî, şehit olmasına dayanılarak; zamanla halk nezdinde bir "evliya" gözüyle görülmeye başlanmıştır. Ayrıca Harakânî'nin eserlerinde, kendisinin bir tasavvuf ehli olduğuna dair birçok bilgiye rastlamak da mümkündür (Harakânî, 2001: 11). Zira Harakânî'nin, halk arasında; kendisinden sonra yaşamış iki tasavvuf erbabı olan Ahmet Yesevî'nin ve Mevlânâ'nın gönül hocası olarak dillendirildiğini ifade etmekte yarar vardır. Hatta Harakânî'nin, tasavvufî manada; Gazneli Mahmut gibi güçlü ve saygın bir kısım devlet idarecilerini de derinden etkilediğine dönük olarak kimi ifadeler rastlamak muhtemeldir.² Malum doğrultuda, Harakânî'nin, aynı yıllarda Türkistan coğrafyasında hüküm süren Gazneliler ve Selçuklular açısından önemli bir kimliğe ve kişiliğe sahip olduğu belirtilebilir. Ayrıca Harakânî'nin "şatihleriyle tanınan mutasavvıf" olarak da bilindiğinin belirtilmesinde yarar vardır (Uludağ, 1997: 93-94).

Bütün bu açıklamaların paralelinde, menkıbevî zemin açısından bakıldığı zaman; Harakânî'ye ait Kars'taki türbenin önemli bir kutsal mekân olarak dikkat çektiğini vurgulamakta yarar vardır, Nitekim söz konusu türbe, bugün için; Kars ilinin merkezinde bulunmakla birlikte, Kars Kalesi'nin yanı başındaki Evliya Cami'nin avlusunda yer almaktadır. "Harakânî Türbesi" olarak anılan bu metfene dair çok çeşitli rivayetler üzerinde durulmaktadır. Malum rivayetlerin en çok bilineni ise "Harakânî'nin bazı Osmanlı Türk askerlerinin rüyalarına girmesi" şeklindedir. Nitekim Harakânî'nin, ilgili rüyalarda; askerlere "mezarının bulunduğu yeri" tarif ettiğine yönelik olarak birtakım hikâyeler anlatılmaktadır. Bu durumun üzerine, dönemin Osmanlı sadrazamı Lala Mustafa Paşa tarafından; 1579 yılında, Harakânî'ye ait bugünkü kubbeli türbe yaptırılmıştır (Buhurcu ve Baranseli, 1967: 175). İlgili türbe; geçmişten bugüne kadar süregelen bir zaman dilimi itibarıyla, üzerinde yapılan ufak tefek yenilemeler doğrultusunda bugüne dek ulaştırılabilmektedir.

3. Harakânî Türbesi'nin Bugünkü Durumu

Harakânî Türbesi'nin, tarihî süreç açısından bakıldığında, savaşlar nedeniyle çoğu kez tahrip edildiğini ifade etmek gerekmektedir. Bu tahribatta, türbenin Kars Kalesi'ne çok yakın bir konumda yer alması etkili olmuştur. Daha önce de dile getirildiği üzere, 1579 yılında, kenti

² Konuya dair bakınız. (Ferîdüddîn Attar, 1991: 676-679).

yeniden inşa eden Osmanlı devlet büyüğü Lala Mustafa Paşa tarafından yaptırılan Harakânî Türbesi, 1604 yılındaki Osmanlı-Safevî savaşı sırasında tekrar büyük hasarlar görmüştür. Bu durumun akabinde; 1617 yılında, yine Osmanlı devlet yöneticileri tarafından yeniden elden geçirilmek suretiyle onarılan türbe; bugüne kadar varlığını sürdürmüştür. 1998 yılına kadar, çevresi taşlarla örülü olarak korunan türbe; aynı yıl, yanı başındaki Evliya Cami'nin restorasyonu sırasında bir kere daha elden geçirilmiştir. İlgili cami, Harakânî'nin; “evliya” veya “yatr” kültürüne (Çobanoğlu, 2015: 81) bağlanarak anlatılan kimi olağanüstü hikâyelerde (memoratlarda) geçmesine binaen bu adı almıştır. Dolayısıyla Harakânî Türbesi ve Evliya Camii, bugün; aynı alanda iç içe geçmiş olarak konumlandırılmıştır.

Çevresinde 21 adet mezar taşı bulunan Harakânî Türbesi, bugün, Türkiye Cumhuriyeti Devleti eliyle muhafaza edilmektedir. Zira bu türbe, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün mülkiyetindedir. Türbenin ayrıca Erzurum Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 09.05.1990 tarihli ve 227 sayılı kararı ile tescil edilerek koruma altına alındığının belirtilmesinde fayda vardır. Bütün bu açıklamalara ek olarak, Harakânî Türbesi'nin; 2009 yılından itibaren hayata geçirilmeye başlanan birtakım inşa faaliyetleri aracılığıyla geniş bir alana yayıldığını da vurgulamak lazımdır. Türbe, konum itibarıyla; Kars'ın kuzeydoğu ucundaki Kaleiçi Mahallesi'nde yer almaktadır. Türbenin çevresinde Bizans ve Selçuklu dönemlerinden kalma birtakım tarihî eserlere rastlamak mümkündür. Türbenin evliya veya yatr anlayışıyla vücuda getirildiğini de ayrıca belirtmek gerekmektedir (Buhurcu ve Baranseli, 1967: 175).

Tasavvufî boyutta, özellikle Mevlânâ Celâleddîn Rûmî ile ilişkilendirilen Ebü'l Hasan Harakânî'ye ait mezar yeri; Mevlânâ'nın mezar yeri temel alınarak düzenlenmiştir. Bununla birlikte, Konya'dan Kars'a ve Kars'tan Konya'ya gerçekleştirilen turların; inanç temelli kültürel turizm etkinlikleri bağlamında yapıldıklarının altını çizmekte fayda vardır. Mevzubahis durum, kültür turistlerinin, bu türbeyi mistik açıdan deneyimlemelerini ve yorumlamalarını sağlamaktadır. Nitekim kültür turistleri, farklı kültürlerle özgü olan “yöresel” veya “bölgesel” kapsamlı birtakım değerlere ulaşabilmek adına değişik coğrafyaları keşfetmeye başlamışlardır. Ayrıca bu turistler, söz konusu coğrafyalardaki çeşitli zenginlikleri görme ve tanıma yoluna da gitmişlerdir (Diken, 2020: 100). Aynı durum, Harakânî imgesi çerçevesinde Kars için de geçerlidir.

4. Kültürel ve Ekonomik Bir İmge Olarak “Harakânî” Hususundaki Bazı Saptamalar

Ebü'l Hasan Harakânî, Kars'ın ulusal ve uluslararası düzeylerde tanınması açısından ayrı bir öneme sahiptir. Nitekim tanıtımı çok geç yapılan bu şahsiyet, son 12 yıllık bir periyot içerisinde; yoğun bir tanıtma sürecine dâhil edilmeye çalışılmaktadır. Özellikle 2010 yılından itibaren, gözle görülür bir gelişme gösteren Kars'ın, Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde “marka kent” projesi kapsamına alınması dolayısıyla; Harakânî'nin de önemi artmaya başlamıştır. Bu doğrultuda, Harakânî'nin yurt içi ve yurt dışı çevrelerinde tanınması amacıyla, 1996 yılında, Kars'ta faaliyete geçen “Ebu'l Hasan Harakânî Derneği”nin yanı sıra, Kafkas Üniversitesi bünyesinde 2011 yılında kurulan “Ebu'l Hasan Harakânî Uygulama ve Araştırma Merkezi” gibi oluşumlar, Harakânî imgesinin ön plana çıkarılması açısından; son dönemlerdeki önemli kuruluşlar arasında yer almaktadırlar.³ İlgili oluşumlar vasıtasıyla, Kars'ta bazı mühim toplantılara

³ Bu konuda bakınız. <http://www.kafkas.edu.tr/ehuam/tr/sayfa3899> (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2017).

ev sahipliği yapılmaktadır. Bu durum, Harakânî özelinde Kars'ın tanıtımına ve Kars hakkında ki bilgilendirmelere yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla Harakânî'nin kültürel bir imge olarak Kars'la bağdaştırılması açısından ilgili hususun önemi büyüktür.

Kafkas Üniversitesi Harakânî Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından; biri 2012, diğeri 2014, öteki 2017 yıllarında olmak üzere; I., II. ve III. Uluslararası Ebu'l Hasan Harakânî Sempozyumları düzenlenmiştir.⁴ Bu sempozyumlara, Kafkas Üniversitesi çalışanlarının ve Kars halkının yanı sıra, Türkiye'nin ve dünyanın çeşitli yerlerinde bulunan üniversitelerden konuşmacılar ve dinleyiciler katılmıştır. Söz konusu durum, Harakânî imgesinin doğrudan veya dolaylı yönlerden tanıtılma çabalarının gözler önüne serilmesi bakımından büyük bir önem arz etmektedir. Zira Harakânî'nin ulusal ve uluslararası düzeylerde tanınması, Harakânî imgesini öne çıkaran birtakım etkinliklerin varlığıyla doğru orantılı bir şekilde gelişmektedir. Dolayısıyla bu tür etkinlikler kapsamında, Harakânî'nin Kars'la özdeşleştirilmesinin de bir devamı olarak; kentsel bir imgenin meydana getirilmesi mümkündür.

Harakânî adına düzenlenen söz konusu sempozyumlar için Kars'a gelen katılımcılar, Kars'ta kaldıkları birkaç gün boyunca, kentin tarihî ve kültürel dokusuyla yüzleşme fırsatını yakalamışlardır. Ayrıca bahse konu katılımcıların, Kars'taki yeme-içme ve giyim-kuşam kültürlerini de yakından tanımak kaydıyla; kentin alış-veriş potansiyeline katkıda bulduklarının altını çizmekte yarar vardır. Kısa ve öz olarak, Harakânî'yi temel alan toplantı faaliyetleri ekserinde, Kars'ın ekonomik bakımdan canlandırıldığını belirtmek gerekir. Bu tür faaliyetlerin yapılması, hiç şüphesiz, Harakânî'nin Kars'a özgü olan kültürel ve ekonomik altyapısının inşa edilmesi yönünden oldukça önemlidir. Malum durumun paralelinde, Harakânî'nin; Konya ile özdeşleştirilen Mevlânâ imgesi gibi, Kars'la özdeşleştirilen bir kent imgesi olarak yeniden ele alınması mümkündür. Nitekim Harakânî de Orta Asya'dan Anadolu'ya göçün sembolü olan diğer pek çok Türk tasavvuf âlimi gibi, imgesel doğrultudaki zirve şahsiyetler arasında yerini alabilme yolunda ilerlemektedir. Çünkü Ebu'l-Hasan Harakânî, sûfî geleneğinin seçkin simalarından biri olarak; Horasan tasavvufunu temsil ve telkin eden önemli sûfî şahsiyetlerden biridir (Özköse, 2017: 9).

Harakânî imgesinin, tanıtılabildiği ölçüde, Türk dünyasını buluşturması mümkündür. Özdemir'e (2012a: 185) göre, Mevlânâ, Yunus Emre ve Nasrettin Hoca gibi zirve şahsiyetlerle ilgili belleğin, Türk toplumunu ve Türk dünyasını, dahası insanlığı birleştirmesi, bir rastlantının sonucu değildir. Bunda; adı geçen bilgelerin tarihî ve menkıbevî hayatlarının ve eserlerinin etkili olduğu görülmekle birlikte, farklı bağlamlarda yaşayan insanlar tarafından oluşturulan imge belleğinin de önemli birtakım işlevleri bulunmaktadır. Söz konusu imge belleğinin Harakânî için de geçerli olduğunun hatırlatılmasında fayda vardır. Nitekim Kars'ta, Harakânî imgesinin oluşturulması bağlamındaki "yaşayan insan hazineleri"nin ortaya çıkarılması gerekmektedir. Bu hazinelerin içerisinde, bilhassa Kars'taki âşıklık geleneği mühim bir rol oynayabilir.⁵ Malum doğrultuda, Kars Âşıkları'nın Harakânî etrafındaki belleklerine başvurulabilir.

⁴ Konuyla ilgili olarak bakınız. <https://www.kafkas.edu.tr/ehum/tr/sayfa3903> (Erişim Tarihi: 10 Aralık 2020).

⁵ Bu kapsamda, Kars'a ithaf edilerek söylenen kimi Âşık tarzı destanların içeriklerinde Harakânî (Hırkanî) adının geçtiğini dile getirmekte fayda vardır. Konuya yönelik olarak bakınız. (Çobanoğlu, 2000: 98).

Ayrıca Harakânî ile ilgili olan kimi efsaneler de bu bağlamda ön plana çıkarılabilir. Bu durum, kültürel seyahatlerin; mekânlardan ziyade, mekânların öykülerini tüketebilmek kapsamında gerçekleştirildiklerinin ortaya konulması yönünden oldukça dikkat çekicidir.

Harakânî’yi konu alan birtakım halk hikâyeleri veya destanlar, âşıkların diliyle anlatılabilir. Bu durum, bilhassa Somut Olmayan Kültürel Miras’ın (SOKÜM); “kültürlerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması” (Oğuz, 2009: 9) hususunda olduğu gibi, yaşayan insan hazinelerinin kent imgeleri yaratma ve yaşatma noktasındaki rollerinin ortaya konulması bakımından dikkat çekici olabilmektedir. Nitekim bir kentin kültürel mirasının öne çıkarılmasında, yaşayan insan hazinelerinin çok mühim işlevlere sahip olduklarını belirtmekte yarar vardır. Bu bağlamda, özellikle halk edebiyatının âşık edebiyatı şubesi eksenindeki birtakım anlatmalık ve söylemelik türlere başvurmak gereklidir. Ayrıca halk edebiyatının anonim edebiyat şubesi içerisinde dillendirilen diğer bazı anlatmalık ve söylemelik türleri dâhilinde de Harakânî imgesinin detaylı olarak araştırması gerekmektedir.

Harakânî imgesinin yaratılması ve yaşatılması kapsamında, yalnızca sempozyum türünden etkinliklerle sınırlı kalınmasının doğru bir yol olmayacağı malumdur. Zira bu tür etkinliklerin yanında, daha uzun vadede, başka çeşitli etkinlikler de tertip edilebilir. Dolayısıyla Harakânî’nin manevî hatırası, değişik faaliyetler doğrultusunda idame ettirilebilir. Nitekim Harakânî’nin, kültürel ve ekonomik bağlamlarda değerlendirilebilmesi için yaratıcı fikirlerin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, Kars’ta Harakânî adına faaliyet gösteren çeşitli kuruluşların yardımları sayesinde; “Harakânî Yaşatma Derneği” veya “Harakânî Kültür Merkezi” adlarıyla pek çok dernek veya vakıf kurulabilir.⁶ Ayrıca Harakânî kapsamında bir envanter çalışması da yapılmak suretiyle, Kars’ın bu yöndeki kültürel mirası ortaya çıkarılabilir. Yine bu kapsamda, Harakânî’ye dayalı olarak; tanıtma ve bilgilendirme maksatlarıyla meydana getirilen internet eksenli sosyal medya kanallarına yenileri eklenebilir.

Kafkas Üniversitesi Ebu’l Hasan Harakânî Uygulama ve Araştırma Merkezi’nin internet sitesi, yerelin ulusala ve küresele taşınması açısından tek başına yeterli değildir. Nitekim söz konusu internet sitesinde, daha çok Harakânî ile ilgili olarak “fotoğraf” ve “toplantı” merkezli bir tanıtım söz konusudur. Bununla sınırlı kalınmamalı, dolayısıyla da yapılacak olan envanter çalışmaları neticesinde, daha derli toplu bilgilerle Harakânî ile ilgili önemli gelişmeler etkili bir şekilde sunulabilmelidir. Bu ve benzeri faaliyetler yapıldığı sürece, Harakânî adı Kars’la özdeşleşecek ve tıpkı Konya’yı anlamlı bir hale sokan Mevlânâ imgesi veya Akşehir’i mistik bir havaya büründüren Nasrettin Hoca imgesi gibi, Harakânî imgesi de Kars’a yerli ve yabancı ölçekte turist çekme nedenlerinin başında gelebilecektir. Malum durumdan hareketle, Harakânî; kültürel bir imge olarak, aynı zamanda Kars’ın iktisadî canlılığının en başta gelen unsurları arasına girebilecektir. Nitekim Harakânî imgesinin kültürel ve ekonomik bir değere dönüştürülmesi, bir sınır kenti olan Kars’ın inanç temelli kültür turizmi politikalarının sağlıklı biçimlerde yönlendirilmelerine olanak sağlayabilecektir.

Harakânî imgesini ulusal ve uluslararası düzeylerde duyurabilecek olan aygıtların ba-

⁶ Bahse konu kapsamda, Harakânî adının Kars Devlet Hastanesi’ne verilmesini; bu yöndeki kültürel imge araştırmalarının dolaylı bir sonucu olarak kabul etmek gerekir. Konu hakkında bakınız. <https://harakanidh.saglik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 1 Şubat 2021).

şında, hiç şüphesiz “medya” gelmektedir. Zira yerel veya yöresel kültür ürünlerinin ulusala ve küresele taşınmaları noktasında medyanın etkisi yadsınamaz. Türkiye sahası açısından bakıldığında zaman, bilhassa Tanzimat döneminin bir neticesi olarak, son bir buçuk asırda, medya; Türkiye’deki toplumsal değişimlerin ve dönüşümlerin temel aracı, alanı ve dinamiği olarak işlev görmektedir. Dolayısıyla kentlerdeki yerel kimliğin oluşmasını ve yaygınlaşmasını sağlayan temel dinamiklerin başında medya gelmektedir (Özdemir, 2017: 498). Bu yüzden, kent imgelelerinin tanıtılmalarında ve sunulmalarında, medyanın çok ciddi bir role sahip olduğu görülmektedir. Harakânî’nin de bir Kars kent imgesi olarak yeniden üretilmesinde, medyanın, bilhassa yerel medyanın öneminin kavranılması gerekmektedir. Zira yerelin millî ve evrensel boyutlara ulaştırılmasında; bu kapsamdaki medya organlarının büyük birer etkiye sahip olduklarını dile getirmekte fayda vardır.

Yerelin; ulusalda ve küreselde sesini duyurabilmesi, sahip olduğu medyanın niteliğine bağlıdır. Kars açısından bakıldığında, çeşitli yerel radyo istasyonlarının ve televizyon kanallarının Kars’a özgü kültürel mirasın tanıtımında çok da etkili olmadıkları gözlemlenmiştir. Nitekim bahse konu yerel medya unsurları, Kars’ın kültürel imge yaratımına katkı sunmak bağlamında geri planda yer almaktadırlar. Bu durum, elektronik kültür ortamının; görsel, işitsel ve görsel-işitsel boyutları göz önüne alındığında; yerel medyanın yetersizliğiyle açıklanabilir. Öte yandan, Kars’ın yerel kapsamdaki yazılı medya potansiyeli, elektronik medya potansiyeline göre daha iyi şartlardadır.

Yerel veya yöresel sorunları daha fazla dile getiren yazılı medya organları arasında yerel gazeteler birinci sıradaki yerlerini almaktadırlar. Dijital kültürün bu denli yaygınlaşmasına binaen, yazılı medyanın Kars kültürünün tanıtımına daha fazla katkıda bulunması ilginç bir duruma işaret etmektedir. Hâlbuki internetin çok hızlı ilerlemesiyle ve gelişmesiyle birlikte, görsel-işitsel-yazılı olarak ayrışan medya alanları bütünleşmeye başlamıştır (Özdemir, 2012a 145). Malum husus, duruma Kars açısından bakıldığı zaman; oldukça düşündürücüdür. Bu nedenle, Kars’taki radyo ve televizyon temelli yerel medyanın bu hususu yakından takip etmesi ve kendisini dönüştürmesi gereklidir.

Son birkaç yıl açısından bakıldığında; televizyon kanallarının, radyo istasyonlarının ve gazetelerin kullanım alanları genişlemiştir. Bu durum, Kars’ın yerel radyo istasyonlarının ve yerel televizyon kanallarının daha geniş bir kitleye hitap etme olanağının hatırlatılması yönünden oldukça önemlidir. Malum kapsamda, Kars’ın yerel medya organlarının, bu kente özgü imgelerin tanıtımlarında daha fazla söz sahibi olabilirlilikleri aşikârdır. Örneğin; Harakânî’nin tasavvufî nitelikleri gözetilerek, özellikle Ramazan aylarında, Harakânî imgesinin tanıtımına ağırlık verilmesi gerekmektedir.

Ramazan süresince, her akşam belli bir standart eşliğinde olmak suretiyle; açık oturum niteliğinde bir programın Kars’taki yerel televizyon kanalları gözetiminde düzenlenmesi, Harakânî’nin inanç eksenli kentsel bir imge olarak öne çıkarılması yönünden fayda sağlayabilir. Bu programa, Kafkas Üniversitesi’nden, konuyla ilgilenen öğretim üyeleri ve Kars’taki çeşitli kanaat önderleri katılabilir. Söz konusu program yayını, ayrıca internet vasıtasıyla da uydu üzerinden daha geniş kitlelere ulaştırılabilir. Böylelikle, bilgi çağının yaşandığı bugün, Harakânî imgesi; yerel medyanın gücüyle beraber, ulusala ve küresele taşınabilir. Ramazan prog-

ramlarına konu edilecek olması, Harakânî'nin menkıbevi kişiliğinin ortaya konulması kapsamında önemlidir. Zira Harakânî, kendisinden pek çok kerametli haller zuhur eden bir Şeyh'tir. Bu sebeple halkın nazarında oldukça muteberdir (Gök, 2014: 112).

Elektronik kültür ortamı unsurlarının yanı sıra, sözlü kültür ortamı ve yazılı kültür ortamı unsurlarını da devreye sokmak, Harakânî'nin; yerelde, ulusda ve küreselde tanıtımını hızlandırıcı birer etkiye sahip olabilir. Dolayısıyla halk kültürüne dönük kimi malzemelerde Harakânî imgesini aramak lazımdır. Nitekim Harakânî etrafında anlatılan olağanüstü birtakım hikâyeleri içeren memoraatlar, bu yöndeki sözlü edebiyat ürünlerinin öne çıkarılmasında etkili olabilecektir.⁷ Yine Harakânî'ye isnat edilen birtakım yazma eserlerin de bu kapsamdaki işlevselliklerinin ortaya konulması lazımdır. Zira ilgili eserlerden en önemlisi *Nûr'ul-Ulûm*'dur.⁸ Söz konusu eserde, muhtelif tasavvuf konularının yer aldığı ifade etmekte fayda vardır. Bütün bunlarla beraber, Harakânî hakkında sözlü ve yazılı kültür ortamlarından derlenen mühim bilgilerin elektronik medya organları aracılığıyla halka ulaştırılmaları mümkündür. Örneğin, *Nûr'ul-Ulûm*'un elektronik bir kitap olarak internette sergilenmesi, görsel medyanın bu noktadaki etkisini ortaya koymaktadır.⁹ Dijital kültürün malum şekillerdeki tanıtma ve bilgilendirme işlevlerine ek olarak; Selçuklu Türk tarihine dair Harakânî ve Kars özelinde bir belgesel çekimi gerçekleştirilebilir.

Medya, kültürel değişim ve dönüşüm süreçlerinin birer aynası niteliğindedir. Bu yüzden, medyanın bilgilendirme ve tanıtma işlevleri, kültür değişmesinin boyutlarının gözler önüne serilmesi bakımından oldukça önemlidir. Nitekim son bir buçuk asır içerisinde, medyanın kültür değişmelerini yaratan temel dinamik olduğu ortadadır (Özdemir, 2012b: 285). Zira medya, olumlu bir yönde kullanıldığı takdirde, yerel veya yöresel imgelerin üretilmelerindeki en temel yönlendirici kaynak olarak varlığını güncelleyerek sürdürebilecektir. Aynı durum, Harakânî imgesi için de geçerlidir. Zira Harakânî imgesi, Kars'taki yerel medyanın etkisi doğrultusunda, ulusda ve küreselde olmak suretiyle; bilgilendirici içerikler ekseninde daha geniş kitlelere tanıtılabilir. Bu yapılırken de Kars'ın giyim-kuşam, yeme-içme, alış-veriş, ulaşım ve benzeri kültürel ve ekonomik öğeleri ön plana çıkarılabilir. Böylece Kars'ın, Harakânî imgesi etrafındaki kültürel kodlar dâhilinde; ekonomik bir içerik kazanması mümkün olabilecektir. Nitekim Harakânî'nin Kars'a has bir kültürel ve ekonomik imge olabilmesi, ancak bu tür faaliyetler kapsamında gerçekleştirilebilecektir. Dolayısıyla Kars ile Harakânî arasında duygusal bir bağın kurulması da sağlanabilecektir. Bahse konu çerçevede, Harakânî adı, Kars adı ile bütünleşebilecektir.

⁷ Bu hikâye örnekleri arasında, Harakânî adına anlatılan ve kuşaktan kuşağa aktarılan memoraatlar oldukça önemlidir. Zira bunlardan biri, Kars halkının inancına göre; “93 Harbi” olarak da adlandırılan 1877-1878 Türk-Rus Savaşı döneminde, Rus ve Ermeni istilasına uğrayan Kars'ın “Kırk Yıllık Kara Günler”e maruz kalmasının bir sonucu olarak, Rusların (Moskofların) Türk şehitlerine hakaret etmelerinin ve Kars halkına zulmetmelerinin devamında; Evliya Camii'ne de saldırmalarıdır. Bu saldırının akabinde, Harakânî'nin ruhunun Allah'a şikâyetinde bulunduğu söylenmektedir. Malum şikâyetin neticesinde, Rusların ve Ermenilerin bozguna uğrayarak Kars'tan çekildiklerine inanılmaktadır. Konuyla alakalı olarak bakınız. (Buhurcu ve Baranseli, 1967: 175).

⁸ Söz konusu eserle ilgili olarak bakınız. <https://halukcavusoglu.wordpress.com/2011/10/14/nurul-ulum-seyh-ebul-hasan-harakani/> (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2017).

⁹ Bu konuda bakınız. <http://nurul-ulum.com/> (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2017).

Ebü'l Hasan Harakânî'nin Kars'la özdeşleştirilmesi çabalarının temelinde "müze" faaliyetleri de önemli bir yer tutmaktadır. Nitekim "Harakânî" merkezinde meydana getirilebilecek olan bir müzenin, bu konudaki kültürel belleğin oluşturulmasında önemli bir yere sahip olması muhtemeldir. Sema Demir'e (2012: 186) göre, müzeler; modern çağın geçmişi devraldığı kurumlardan biri olarak, birer bellek mekânıdır. Dolayısıyla müzelerin, kentsel imge üretimlerinde önemli birtakım işlevleri bulunmaktadır. Duruma Harakânî Türbesi açısından bakılacak olursa, bu çerçevede bir müzenin henüz oluşturulmadığı görülmektedir. Malum durum, hiç kuşkusuz, Harakânî açısından büyük bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Zira Ahmet Yesevî'den Mevlânâ'ya kadar, pek çok tasavvufî fikir önderini etkilemiş olan Harakânî'ye dair Kars'ta meydana getirilebilecek bir müze çalışmasının, Kars'taki kültür turizmini de olumlu bir yönde etkilemesi, dolayısıyla da Kars'ın kültürel ve ekonomik gelişmesinde etkili olması muhtemeldir.

Harakânî etrafında vücuda getirilebilecek bir müze çalışmasının, kültürel eksenli turizm gezilerine sağlayacağı katkı büyüktür. Bu kapsamda, kültürel deneyim avcıları için önemli olan şey, Harakânî türbesini ziyaret etmek ve gezerek görmek olacaktır. Burada, bilhassa "gidilen yer" olgusunun öne çıkarılacağına altını çizmek gerekmektedir. Dolayısıyla Harakânî Türbesi'ne bağlı olarak meydana getirilebilecek bir müze envanterinin, inanç eksenli kültür turizmi etkinliklerini "gidilen yer"e doğru kaydırması muhtemeldir. Öyle ki, eskiden vurgu "giden kişi" ekseninde şekillenirken, daha sonraki dönemler içerisinde, seyahat olgusunun da demokratikleşmesiyle birlikte, söz konusu vurgu "gidilen yer"e doğru kaydırılmıştır. (Ölçer Özünel, 2011: 255). Bu çerçevede, insanlar için "mekân tüketimi"nin daha önemli olduğunu dile getirmek lazımdır. Zira mekân tüketimi, mekâna ait öykülerin de tüketimini gerektirmektedir. Dolayısıyla insanlar, söz konusu öyküler eşliğinde; mistisizmi doruklarda yaşamayı arzu edebilmektedirler.

Konya'yı "Konya" yapan unsurların en başında gelen Mevlânâ türbesinin içerisinde meydana getirilmiş olan müze gibi, Kars'ta da Harakânî türbesi içerisinde bir müzenin oluşturulması, Harakânî'nin Kars'ın yerel imgeleri arasında yer alması bakımından büyük bir önem arz etmektedir. Bu bağlamda, Harakânî'yi simgeleyen pek çok maddî ve manevî unsurun (eşya, yazılı belge, tablet gibi) sergileneceği bir müze kurulabilir. Ancak bu müze, sadece tarihî değerlere sahip birtakım eşyaları sergilemekle sınırlı kalmayacak bir tarzda oluşturulmalıdır. Örneğin; tasarlanacak olan müze içerisinde, eski zamanlardaki tekkelerde pişen bazı yemeklerin, bir uygulama dâhilinde, gelen konuklara tattırılabilmesi bir geleneksel mutfak kültürü uygulamasına yer verilmelidir.

Bununla beraber, eski dönemlerde kurulan dergâhlardaki kimi uygulamaları içeren çeşitli odalar da kurularak bu müzeye dâhil edilmelidir. Böylelikle, türbeyi ziyaret eden yerli ve yabancı turistlere, tasavvufî fikir çerçevesindeki sofrada (yeme-içme, oturma ve kalkma usulleri) gösterilmeye çalışılmalıdır. İlgili durum, yaşayan müze uygulamasının bir devamı olarak; türbenin gizeminin öne çıkarılmasındaki en etkili yöntem olacaktır. Bu noktada, Kars'ın, yaratıcı kentler ağı içerisinde değerlendirilmesi, kültürel ve ekonomik dinamikler doğrultusunda muhtemel bir hal alabilecektir. Nitekim son yıllarda sıkça üzerinde durulan "Yaratıcı Kentler Ağı"nın bir cephesi de "tasarım" (Özdemir, 2020: 5) olarak kayda geçmiştir. Bu mevzu, özellikle kentsel imgelerin üretimlerinde etkin bir rol oynamaktadır.

Harakânî ekseninde tasarlanacak olan müzenin, salt “sergileme tekniği”yle sınırlı kalmaması gerekmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, müzenin içinde çeşitli uygulamalara, kendi bağlamları içerisinde yer verilmelidir. Dolayısıyla klasik müze anlayışındaki duygusallık ve amatörülüğün yerini, bu müzede; gerçekçilik, akılcılık, verimlilik ve profesyonellik almalıdır. Böylece, Harakânî merkezli olarak vücuda getirilebilecek bir müze alanı; yerleşik müzecilik anlayışının çok ötesine taşınmak suretiyle, ziyaretçilerine mistik bir atmosfer yaşatabilmelidir. Yaşayan ve hayatın kendiliğindenliğinin bir parçası olan gelenekleri müzelerde görmek, ziyaretçi açısından heyecan verici değildir (Demir, 2012: 192). Dolayısıyla müze ziyaretçilerinin birer “kültürel deneyim avcısı” bilinciyle uğrayacakları yeni tarzdaki müzelerin, insanları geçmiş hayatın derinliklerine çeken faktörlerle dolu olmaları gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında zaman, özellikle uygulamalı halkbilimi perspektifiyle kurulabilecek olan bir “Harakânî Müzesi” de ziyaretçilerine geçmiş yaşama fırsatını verebilmelidir.

5. Sonuç

Sonuç itibarıyla, bu çalışmada; Ebü’l Hasan Harakânî; tarihî ve menkıbevî şahsiyeti ile türbesinin bugünkü durumu hususlarından hareketle, kültürel ve ekonomik imge üretimi doğrultusundaki bazı tespitler ekseninde ele alınmıştır. Buraya kadar verilen bilgiler ve yapılan yorumlar ışığında; Harakânî imgesinin yaratılması ve yaşatılması hususlarına Kars ölçeğinde yeteri kadar önemin verilmediği görülmüştür. Bu durumun paralelinde, Harakânî imgesinin; Kars’ta yalnızca bir “türbe” ile sınırlı kaldığının dile getirilmesinde yarar vardır. Ayrıca Harakânî’nin; Kars ölçeğinde yapılan birkaç sempozyum etkinliğinin dışındaki herhangi bir faaliyette tanıtılma amacının güdülmeyeceğinin de vurgulanması gerekmektedir.

Harakânî’ye ait olan türbe, bu kapsamdaki kültürel imgenin yeniden üretilmesi noktasındaki önemli tarihsel bir kaynak olarak ele alınmalıdır. Nitekim tanıtma, bilgilendirme, eğitime ve benzeri işlevlerin amaçlarına ulaşmalarındaki en önemli unsurların başında gelen tarihsel kaynaklar; geçmiş kültürlerin ve medeniyetlerin, dolayısıyla da geçmiş çağların yaşayan kalıntılarıdır. İlgili kaynaklar vasıtasıyla, geçmişten ders çıkarıp bugünü düşünmek ve geleceği tasarlamak mümkündür. Aynı durumun Harakânî imgesi çerçevesinde de hayata geçirilmesi mümkündür. Nitekim Harakânî, Türk tarihi ve Türkiye tarihi açılarından bakıldığında zaman, Anadolu kapılarının Türklere tamamıyla açılması doğrultusunda etkili olan bir şahsiyettir.

Harakânî’nin yerelden veya yöreselden ulusala ve küresele taşınması noktasında, pek çok eksikliğin olduğu malumdur. İlgili eksiklikler, özellikle yerel medyanın bu yöndeki gücünün doğru bir biçimde kullanılmamasının doğal birer sonucudur. Zira geç de olsa tanınma fırsatını yakalayan Harakânî’nin, bir Kars kent imgesi olarak yeniden ortaya konulması, bilhassa yerel medyanın değiştirici ve dönüştürücü pozisyonuna bağlıdır. Nitekim Konya’nın “Mevlânâ” imgesi gibi, Kars’ın da “Harakânî” imgesinin üretimi, kentin kültürel ve ekonomik bakımlardan canlanmasındaki en temel belirleyiciler arasındadır. Bu durum; Kars’taki kültürel turizm potansiyelini de olumlu bir yönde etkileyebilecektir. Zira kentsel imgelerin, en başta kültür turizmine dönük başlıca faaliyet alanlarını tetiklediğini ifade etmekte fayda vardır. Harakânî de bu bağlamdaki öncü unsurlardan biri olarak düşünülmelidir. Dolayısıyla Harakânî’nin “evliyalık” ve “alperenlik” özellikleri öne çıkarılıp, bu yönde bir içeriğin Kars kent imgesi olarak belirlenmesi gerekmektedir.

Harakânî türbesini ziyaret etmek maksadıyla Kars'a gelecek olan kültürel deneyim avcıları veya kültür turistleri, kendi yaşam çevrelerine belli bir kültür birikimini de taşımış olacaklardır. Buna ek olarak, kültür turistleri, Kars'a daha kalabalık turist akışının gerçekleşmesini de sağlayabileceklerdir. Nitekim kültür turistlerinin; "güneş-deniz-kum" merkezli kitle turistlerine nazaran, ziyaret ettikleri yörelere daha sadık olduklarının belirtilmesinde yarar vardır. Bu şekilde, Kars da kendi bünyesinde sadık bir turist potansiyelini barındırmak suretiyle, bir "marka kent" olarak; olumlu bir kentsel imaja sahip olabilecektir. Bu imajın ortaya koyduğu bir fırsat dâhilinde; Akşehir'in Nasrettin Hoca'ya, Konya'nın Mevlânâ'yla, Nevşehir'in Hacı Bektaş Velî'yle, Kırşehir'in Ahî Evran'la, Antalya'nın Abdal Musa'yla, Sivas'ın Pir Sultan Abdal'la, Eskişehir'in Yunus Emre'yle bağdaştırılması ve özdeşleştirilmesi gibi; Harakânî de Kars'la bağdaştırılarak özdeşleştirilmelidir.

Harakânî imgesinin etki alanının genişletilmesiyle birlikte, Kars'a akın eden kültür turistleri; yalnızca bu ziyaretle sınırlı kalmayacak, aynı zamanda kentin diğer antik kalıntılarını da (Kars Kalesi, Ani Ören Yeri ve On İki Havariler Kilisesi gibi) gezme ve görme fırsatını yakalayabileceklerdir. Ayrıca bahse konu turistler, kentin yeme-içme (kaşar, bal ve kaz gibi) ve giyim-kuşam (Kafkas kıyafetleri gibi) kapsamındaki kültürel ve ekonomik değeri bulunan ürünlerini de tanıma imkânını yakalayabileceklerdir. Malum husus, Kars'ın sosyokültürel ve sosyoekonomik kalkınması açısından oldukça önemlidir.

Kars'ın kültürel ve ekonomik seviyelerdeki Kentsel kalkınması itibariyle, Harakânî ekserinde gerçekleştirilebilecek olan pek çok uygulamanın geniş tabanlara yayılması lazımdır. Özellikle kültürel dinamikler esas alınmak suretiyle, turizm faaliyetlerine ağırlık verilmesinin; bu yöndeki en önemli etken olduğunu vurgulamakta yarar vardır. Bahse konu uygulamaların, Ebü'l Hasan Harakânî'nin tarihî ve menkıbevî şahsiyetinin akabinde, kültürel ve ekonomik bir imge olarak sağlam bir zemine oturtulmasıyla hayata geçirilebileceklerini unutmamak gerekmektedir. Bu durumun beraberinde, Harakânî imgesinin; Türk Tarihi, Türk kültürü ve Türk medeniyeti bağlamlarında yeniden üretilip; genelde Türkiye'ye, özelde ise Kars'a ait bir unsur olarak sergilenmesinin zorunluluğu ortadadır.

KAYNAKÇA

- "Haluk Çavuşoğlu – Tasavvuf ve Hakikat Kapısı - Nurul Ulum – Şeyh Ebul Hasan Harakani". <https://halukcavusoglu.wordpress.com/2011/10/14/nurul-ulum-seyh-ebul-hasan-harakani/> (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2017).
- "Kafkas Üniversitesi Ebu'l Hasan Harakani Uygulama ve Araştırma Merkezi". <http://www.kafkas.edu.tr/ehuam/tr/sayfa3899> (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2017).
- "Kafkas Üniversitesi Ebul Hasan Harakani Uygulama ve Araştırma Merkezi". <https://www.kafkas.edu.tr/ehuam/tr/sayfa3903> (Erişim Tarihi: 10 Aralık 2020).
- "Kars Harakani Devlet Hastanesi". <https://harakanidh.saglik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 1 Şubat 2021).
- "Nur'ul Ulûm". <http://nurul-ulum.com/> (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2017).
- Buhurcu, A. ve Baranseli, M. (1967). *Kars İl Yıllığı/1967*. Ankara: Tisa Matbaacılık.

- Can, A. (2014). "Ebu'l Hasan Harakani'nin Hayatı ve Eserleri". *Harakani Dergisi*. Sayı 1, 33-48.
- Çelik, İ. (2014). "Tasavvufî Düşünce Tarihinde Ebu'l-Hasan el-Harakânî". *Harakani Dergisi*. Sayı 1, 75-90.
- Çobanoğlu, Ö. (2000). *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*. 1. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2015). *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*. 2. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Demir, S. (2012). "Kültürel Bellek, Gelenek ve Halk Bilimi Müzeleri". *Millî Folklor*. Yıl 24, Sayı 95, 184-193.
- Diken, H. A. (2020). "Ani Ören Yeri'nin Kars'taki Kültür Turizmine Katkıları Bağlamında Bazı Tespitler". *Journal of Applied Tourism Research*. Cilt 1, Sayı 2, 99-114).
- Ebu'l Hasan Harakânî. (2001). *Nâru'l-Ulûm – Şeyh Ebu'l Hasan-i Harakânî*. Ş. Kantarcı (Haz.), Kars: Şehit Ebu'l Hasan Harakânî Derneği Yayınları.
- Ferîdüddîn Attar. (1991). *Tezkiretü'l-Evliya*. S. Uludağ (Haz.), 1. Baskı, İstanbul: Erdem Yayınları.
- Gök, B. (2014). "Ebu'l-Hasan Harakânî'nin Menkıbевî ve Tarihî Şahsiyeti". *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı 13, Bahar, 103-121.
- Oğuz, M. Ö. (2007). "Folklor: Ortak Bellek veya Paylaşılan Deneyim". *Millî Folklor*. Yıl 19, Sayı 74, 5-8.
- Oğuz, M. Ö. (2009). *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?*. 1. Baskı, Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Ölçer Özünel, E. (2011). "Kültür Turizminde 'Yöresel' ve 'Otantik' Olanı Sorgulamak ve Tüketilmiş Mekânları Yeniden Üretmek Üzerine". *Turkish Studies*. 6/4, Sonbahar, 255-262.
- Özdemir, N. (2009). "Kültür Ekonomisi ve Endüstrileri ile Kültürel Miras Yönetimi İlişkisi". *Millî Folklor*. Yıl 21, Sayı 84, 73-86.
- Özdemir, N. (2012a). *Kültür Ekonomisi ve Yönetimi*. Seçki, 1. Baskı, Ankara: Hacettepe Yayıncılık.
- Özdemir, N. (2012b). *Medya, Kültür ve Edebiyat*. İkinci Baskı, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Özdemir, N. (2017). *Kültür Bilimi ve Yönetimi*. 1. Baskı, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Özdemir, N. ve Özdemir, E. (2020). "Yaratıcı Kentler ve Yaşayan Kültür". *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*. Cilt 3, Sayı 4, 2-23.
- Özköse, K. (2017). "Ebü'l-Hasan Harakânî'nin Nakşebendiyye Silsilesindeki Yeri". *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Cilt: IV, Ek Sayı: 1, 8-30.
- Selvi Ünlü, T. (2017). "Kent Kimliğinin Oluşumunda Kentsel Bellek ve Kentsel Mekân İlişkisi". *Planlama*. 27 (1), 75-83.
- Uludağ, S. (1997). "Harakânî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 16. Cilt, İstanbul: İSAM – İslam Araştırmaları Merkezi, 93-94.

Üzüm, H. (2013). "Ebu'l-Hasan Harakani'de Fakr Kavramı". *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt 2, Sayı 5, 97-116.